

Роберт Ризевски (Полска)
 Институт за антропологија и етнологија
 Центар за миграциски проучувања
 Универзитет „Адам Мицкјевич“ – Познањ,
 е-пошта: rydzewski.robert@gmail.com
 орцид: 0000-0003-3817-3436

ПРИКАЗ НА КНИГА

Karolina Bielenin-Lenczowska, *Spaghetti z ajwarem. Translokalna codzienność muzułmanów w Macedonii i we Włoszech* [Шпагети со ајвар: Транслокално секојдневие на муслиманите во Македонија и во Италија], Warszawa, Warsaw University Press, 2015, 273 страници.

Книгата на Каролина Бјеленин-Ленчовска се фокусира на микрокосмосот на заедницата Торбеша во Река и Центар Жупа, општина во западниот дел на Северна Македонија. Во овој регион, мигрантите ги инвестираат своите заштеди, градат раскошни куќи и се враќаат за да организираат значајни семејни настани, а со тоа го поддржуваат и го негуваат семејниот углед. Овие враќања подразбираат размена и пренос на знаење за различните животни стилови и практики, заедно со реципрочна размена на производи. Книгата е напишана на полски и е од автор со живеалиште во Полска, а го одразува трајниот интерес на полските истражувачи за овој регион (види: Lubaś 2007, 2011; Majewski 2013; Engelking, Rękas, Upalewski 2022), но притоа истовремено ја ограничува неговата публика.

Оваа монографија претставува обид да се прикаже како муслиманите што зборуваат македонски јазик ги водат своите животи помеѓу местата на потекло и местата каде што емигрирале, особено Емилија Романа и регионот Венето во Италија. Нејзината цел е детално испитување на современите манифестации и импликации врз локалната заедница на историски познатите феномени на гурбет или печалбарство – сезонска кружна миграција. Авторката укажува дека ќе го испита миграциското искуство на муслиманите што зборуваат македонски јазик во Италија, навлегувајќи во варијации долж половите и меѓугенерациските димензии. Покрај тоа, анализата го опфаќа влијанието на времетраењето поминато во странство и претопувањето во социокултурниот контекст на земјата домаќин врз искуството со миграцијата. Книгата се стреми да биде етнографско истражување на промените во секојдневните активности поради миграцијата, на развојот на семејните улоги, на промените во угледот и на промените во меѓугенерациската трансмисија.

Истовремено, авторката се посветува на внимателно проучување на одредени поими, практики, вредности и перцепции што предизвикуваат конфликти и тензии

во семејствата, особено меѓу родителите и ќерките. Се обидува да ги илустрира развојните перспективи и ставови на испитаниците за разлика од оние што никогаш не емигрирале од Северна Македонија. Врз основа на опсежно повеќестрано етнографско истражување спроведено помеѓу 2009 – 2014 година, дополнето со анализа на медиумите, книгата ветува дека ќе даде интересни сознанија.

Секако, ова е етнографска книга со фокус на миграцијата, истражувањата на мобилноста и на социјалните промени. Теоретската линија на авторката нè насочува кон широко прифатените термини како што се „транснационални начини на припадност“, образуван од Пеги Левит и Нина Глик Шилер (2004), и „транснационални општествени простори“, дефиниран од Томас Фајст (Faist 2000). Сепак, Бјеленин-Ленчовска заема критички став кон овие термини и развива теоретски аргументи против нив. Таа тврди дека овие термини не ги доловуваат соодветно социокултурните феномени на проучуваната заедница. Причината поради која Бјеленин-Ленчовска ги преиспитува овие термини и дилемата за избор на најсоодветниот за набљудуваните практики произлегуваат од уверувањето дека да се има локален братучед што ужива во турско кафе или јаде ајвар не мора да значи свесна идентификација со земјите каде што таквите производи се конзумираат. Според тоа, авторката тврди дека посоодветните концепти би се приклониле кон „транслокалност“, која е поврзана со друг збир термини што се локално поврзани и не помалку важни, како што е „меѓудржавната транслокалност“ на Јасна Чапо Змегач (Ѓаро Змегаќ 2003) или „транстериторијалноста“ на Роберт Пихлер (Pichler 2009).

Во врска со транслокалноста, Бјеленин-Ленчовска тврди дека, во рамките на муслиманската заедница што зборува македонски јазик, практиките и сликите поврзани со двете земји главно се однесуваат на околината, а не на државата. Употребата на терминот „транслокалност“ служи за да се избегне мешање на нацијата со државата и овозможува да се покаже дека одредени практики и дискурси се длабоко поврзани со регионот на потекло и местото на населување, а не со земјата на потекло. Следствено, фокусот се префрла кон општествената и културно конструираната локалност наместо да се фиксира на државите и транснационалните простори.

Првите шест поглавја од вкупно единаесет, заедно со резимето, се претежно теоретски и може да претставуваат предизвик за оние што се стремат да се занимаваат со етнографско пишување. По проследувањето на прецизното дефинирање на главните концепти во првото поглавје, на методолошките предизвици во второто поглавје, на ангажманот во етнографското поле и развојот на ставовите на авторката во третото поглавје, како и на етничката и политичката испреплетеност на Торбешите во четвртото поглавје, ние постепено преминуваме кон опишани резултати од теренското истражување. Иако овие воведни поглавја можеби се чинат опширни за оние што се запознаени со историјата и културните карактеристики на Северна Македонија, тие, всушност, би можеле да бидат интересни за читателите што од скоро го истражуваат богатиот мозаик на религии, јазици и култури во овој регион.

Деветтото поглавје, насловено „Транслокално секојдневие – долу“ („Translokálna codziennosć – dolu“), особено ми го привлече вниманието. Ова поглавје ги разгледува сезонските враќања на Торбешите во нивните родни градови и села. Во жешкото лето, овие места оживуваат бидејќи мигрантите се собираат со роднините и пријателите. Рестораните, баровите, продавниците и услужните места работат деноноќно, а навечер низ воздухот одекнува музиката од свадбените прослави. Повикувајќи се на овој случај, Бјеленин-Ленчовска навлегува во концептот на угледот. Угледот, во овој контекст, не се гради само преку раскошни свадби и блескави автомобили, или, како што е нагласено со илустрацијата на Ивајло Марков, преку придонесот за опстанокот и благосостојбата на роднините (Markov 2013: 114). Тој, исто така, опфаќа „дамкосување“ на македонскиот, турскиот или албанскиот јазик со италијански зборови и, најпосле, конструирање на непроверливи наративи за живање во италијанскиот живот.

Влијанието на миграцијата врз локалната заедница во Северна Македонија и, пошироко, во Југоисточна Европа, е предмет на опсежна анализа. Овие студии првенствено се фокусираат на изложеноста на националните симболи (Pichler 2009), на влијанието врз етничките односи (Markov 2013), на влијанието врз економската и социјалната рамнотежа (Rydzewski 2022), на економските модели и на моделите на потрошувачка (Dimova 2007). Сепак, ниту едно од гореспомнатите дела не обезбеди толку етнографски докази како Бјеленин-Ленчовска, особено во поврзувањето на овие влијанија со родовата сензибилност.

Во следните поглавја, авторката ги ткае нишките на полот и возраста, покажувајќи како двата фактора се појавуваат како клучни елементи за разбирање на миграциското искуство. Преку нејзината повеќестрана етнографија, таа илустрира како потпирањето на жените врз помошта на нивните деца значително влијае на нивниот статус и авторитет во семејството. Истовремено, овие жени покажуваат извонредна желба да стекнат нови вештини, користејќи различни стратегии за да ја прошират својата база на знаење.

Друго поглавје што треба да се истакне е последното – „За мобилизацијата и општествената промена“ („O mobilizacji i zmianie społecznej“). Овде авторката ги анализира прашањата за меѓугенерациските тензии и промени поврзани со политичкото учество на мигрантите. Фокусот е ставен врз активирањето на дијаспората поради зголеменото чувство на напуштеност од страна на државата Северна Македонија и врз загриженоста за плановите за изградба на две хидроелектрични центри што претставуваат закана за македонскиот Национален парк Маврово. Членовите на дијаспората колективно преземаат акција за запирање на проектот. Интересно, растот на „реканската“ дијаспора не се должи на активизмот во име на државата и нацијата, туку произлегува од чувството на маргинализација од страна на државните институции. Дејствата на оваа дијаспора се длабоко вградени во Западна Македонија, поврзувајќи ги нејзините членови низ регионот и културно и природно (ценејќи ја убавината на чистата незагадена природа), како и преку заедничкото искуство на мултиетничкиот, мултирелигискиот соживот и животот во странство.

„Шпагети со ајвар“ („Spaghetti z ajwarem“) дава етнографски приказ на една мобилна заедница што го дели својот живот меѓу Северна Македонија и Италија. Богатото етнографско истражување на Бјеленин-Ленчовска нуди цврсти докази за теоретските аргументи и дава увид во животот на заедницата Торбеши. Суштинскиот акцент врз теоријата на миграцијата и врз методологијата во првата половина од книгата ја прави особено погодна за студентите по антропологија и миграциски студии. Сепак, негативната страна на оваа книга е нејзиниот полски јазик, што значително ја ограничува нејзината публика. И покрај тоа што е објавена пред речиси една деценија, книгата продолжува да го свртува вниманието на важни прашања и да нуди уникатни етнографски перспективи.

Референци

- Ѓаро Zmegač, Jasna. 2003. „Dva lokaliteta, dvije države, dva doma: Transmigracija hrvatskih ekonomskih migranata u Münchenu“. *Narodna umjetnost* 40(2), 117–131.
- Dimova, Rozita. 2007. *From past necessity to contemporary friction: Migration, class and ethnicity in Macedonia*. Working Paper 94. Halle: Max Planck Institute for Social Anthropology. http://eth.mpg.de/cms/en/publications/working_papers/pdf/mpi-eth-working-paper-0094.pdf
- Engelking, Anna, Rękas, Joanna, Upalevski, Ilija. 2022. *Józef Obrębski, Macedonia 1: Głaurowie Macedonii. Opis magii i religii pasterzy z Porecza na tle zbiorowego życia ich wsi*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Faist, Thomas. 2000. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Levitt, Peggy, Glick Schiller, Nina. 2004. „Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society“. *International Migration Review* 38(3), 1002–1039. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x>
- Lubaś, Marcin. 2007. „Nijazija Limanoski and the disputes on the national identity of Macedonian-speaking Muslims“. *Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa* 1, 171–181.
- Lubaś, Marcin. 2011. *Różnowiercy. Współistnienie międzyreligijne w zachodniomacedońskiej wsi. Studium z zakresu antropologii społeczno-kulturowej*. Kraków: Nomos.
- Majewski, Piotr. 2013. *(Re)konstrukcje narodu. Odwieczna Macedonia powstaje w XXI wieku*. Warszawa: Wydawnicwo Naukowe Katedra.
- Markov, Ivaylo. 2013. „Migration, remittances and socio-cultural dynamics: The case of Albanians from the Republic of Macedonia“. *Southeast European and Black Sea Studies* 13(2), 245–264.

- Pichler, Robert. 2009. „Migration, architecture and the imagination of home(land). An Albanian-Macedonian case study“. Bo: *Transnational Societies, Transterritorial Politics. Migrations in the (Post-) Yugoslav Region 19th–21st Century*. Red. Ulf Brunnbauer. Munchen: R. Oldenbourg Verlag, 213–235.
- Rydzewski, Robert. 2022. „Understanding the Albanians Return to North Macedonia. Motivations and Impact of Albanian Returnees on Local Community“. *Ethnologia Balkanica* 23, 185–204.